

ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ТЕМИ “ОСНОВИ КЛІНІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ” (на матеріалі елементів давньогрецької граматики та лексики)

Малунова Г. Д.

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м. Київ, Україна

Ключові слова: медична та парамедична номенклатури, клінічна термінологія, давньогрецька граматики, терміноелемент, латинізація.

Європейська наукова терміносистема загалом, і медична та парамедичні номенклатури зокрема, сягають своїми витокami античної грецької цивілізації, котра стала розлогим і глибоким корінням для усього пишного розквітлого дерева сучасної європейської цивілізації. У творах давньогрецьких лікарів міститься звід знань, накопичених давньою медициною. Найдавнішим з джерел, що дійшли до нашого часу, є так званий “Corpus Hippocraticum” (“Гіппократів збірник”), котрий є зібранням творів як представників Коської школи лікарів (Гіппократа та його учнів), так і вчених, що представляли інші школи медицини Давньої Греції. З цієї збірки, а також з фрагментів медичних творів Алкмеона Кротонського (VI ст. до н.е.), започатковується традиція творення європейської медичної термінології. Наукова терміносистема усього світу, і зокрема українська, успадкувала багато найменувань на позначення хвороб, симптомів, патологічних станів, видів обстеження, на зразок: ἀμβλυωπία – *amblyopia* – амбліопія, καρκίνωμα – *carcinoma* – карцинома, ἕρπης – *herpes* – герпес, πάρεσις – *paresis* – парез тощо. З творів Аристотеля були запозичені такі терміни, як γλαύκωμα – *glaucoma* – глаукома, λεύκωμα – *leukoma* – лейкома, νυσταγμός – *nystagmus* – ністагм, ἐξώφθαλμος – *exophthalmus* – екзофтальм тощо. Відомо, що лікарі Александрійської медичної школи Герофіл та Еразистрат вводили в медичний обіг штучні, спеціально створені найменування-неологізми (наприклад, προστάτης – *prostate* – простата, συστολή – *systole* – систола, διαστολή – *diastole* – диастола, μήνιγξ παχέια – *meninx pacheia* – тверда мозкова оболонка, μήνιγξ λεπτή – *meninx lepte* – м’яка мозкова оболонка тощо). Грецька мова включно до кризи античного світу фактично виконувала функцію міжнародної мови медицини. Зважаючи на ці історичні фактори впливовості давньогрецької мови у професійному спілкуванні медиків, а також на властиві лише їй унікальні внутрішньомовні здатності передавати складні змісти у простій, гнучкій, зв’язній та компактній формі, не дивно, що всі медичні (анатоμο-гістологічна, фармацевтична і, найбільше, клінічна) та парамедичні номенклатури містять значний відсоток слів давньогрецького походження.

Нам видається, що не лише знання фонетики, лексики та основ граматики латинської мови необхідно майбутньому лікарю та провізору. На нашу думку, доцільним є ознайомлення студентів медичного, стоматологічного, медико-психологічного та фармацевтичного факультетів з основами давньогрецької фонетики, граматики та лексики, а також способами передачі грецьких слів засобами латинської мови.

Суттєво наголосити на транслітерації специфічних давньогрецьких звуків графічними засобами латинської мови. Дізнавшись, наприклад, про існування та правила вживання придишу в давньогрецькій мові, студенти не будуть більше дивуватись, чому початковий терміноелемент *haem-* “кров” має протетичне *h* (д.-гр. αἷμα [гайма] haema – кров), а кінцевий терміноелемент *-aemia* “стан крові” – не має. Суттєвих перетворень зазнають давньогрецькі дифтонги в латинській транслітерації: наприклад, д.-гр. ἰατρεία [іатре́йа] – лат. *iatria* [іатрія] – лікування; д.-гр. οἰσοφάγος [ойсофа́рос] – лат. *oesophagus* [есофагус] – стравохід.

Під час огляду морфології давньогрецької мови акцент ставиться на способах латинізації давньогрецьких іменників різних відмін. Так, у латинській адаптації давньогрецькі іменники першої відміни на *-η*, як правило, змінюються своєю флексією на *-a*. Наприклад: ζώνη – *zona*, αεφ – пояс; зона. Невелика кількість давньогрецьких іменників першої відміни на *-η*, котрі були включені до латинської лексики та термінології доволі пізно, зберегли своє етимологічне закінчення й склали так звану грецьку першу відміну іменників латинської мови. Наприклад: ῥαφή – *rhaphē*, αεφ – шов; δύσπνοη – *dyspnoē* – диспное, порушення частоти, ритму, глибини дихання чи порушення роботи дихальних м’язів, котре проявляється, як правило, суб’єктивними відчуттями недостатності повітря чи ускладнення дихання [2]. Латинізація давньогрецьких іменників першої відміни чоловічого роду

на **-ας/-ης** відбувається з повним збереженням грецьких флексій. Наприклад: διαβήτης – diabetes – діабет, загальна назва групи хвороб, що характеризуються надлишковим виділенням з організму сечі [1]. При латинізації давньогрецьких іменників другої відміни чоловічого та жіночого роду формант **-ος** змінюється на **-us**. Наприклад: κόνδυλος – condylus, і m – виросток. Запозичені давньогрецькі іменники другої відміни середнього роду на **-ον** в латинській мові або набувають латинізованої флексії **-um**, або залишають історичний формант **-on**. Наприклад: κέντρον – centrum, і n – центр; στάδιον – stadium, і n – стадія; γαγγλίον – ganglion, і n – ганглій, нервовий вузол; обмежене скупчення нейронів, розташоване по ходу нерва й оточене сполучнотканинною капсулою [1]; σκελετόν – skeleton, і n – скелет. У латинську мову давньогрецькі іменники третьої відміни запозичуються, здебільшого, у незмінному вигляді, зараховуючись до латинської третьої відміни іменників шляхом зміни флексії **Gen.sg. -ος** на **-is**. Наприклад: οὐρητήρ, ἦρος (m) – ureter, eris m – сечовід; ἴρις, ἰριδος (f) – iris, iridis f – райдужка; οἰδημα, ατος (n) – oedema, atis n – набряк.

Рецепція та латинізація давньогрецьких слів відбувається різними шляхами. Якщо фонетична оболонка давньогрецьких слів майже завжди видозмінюється в латинській мові, морфологічні та словотворчі особливості грецьких лексем в одних випадках залишаються без змін в латинській мові, в інших – відбувається заміна флексій.

Ознайомлення студентів-медиків, стоматологів та медико-психологів з основами давньогрецької фонетики та морфології відбувається на тлі потужного лексичного забезпечення вивчення клінічної термінології грецького походження. Видається доцільним подання давньогрецьких клінічних термінологічних найменувань в оригінальному давньогрецькому написанні та латинській транслітерації.

У своїй переважній більшості грецький субстрат європейської медичної та парамедичних номенклатур проявляється і функціонує не як просте непохідне слово, а як терміоеlement, що входить до складу складного слова. Для успішного оволодіння медичною термінологією важливим є вміння свідомо використовувати формантний та афіксальний способи творення іменників і прикметників, адже афікси грецького, а також і латинського, походження мають повноцінну змістовну, а не просто формотворчу, семантику (наприклад, грецький суфікс *-ομα* вказує на захворювання або утворення пухлинного характеру: *adenoma* – доброякісна пухлина, що розвивається із залозистого епітелію і зберігає структурну подібність з вихідною тканиною [1]; префікс *dys-* має значення “розлад функції”: *dysopsia* – дизопсія, розлад зору тощо). Терміоеlementи греко-латинського походження складають міжнародний “золотий фонд” медичної та парамедичних терміносистем.

Знання основ давньогрецької графіки, фонетики та морфології, а відтак і вміння читати, писати і передавати давньогрецькі слова латинськими літерами допоможуть майбутньому медику та провізору зрозуміти багато орфоепічних, орфографічних та морфологічних особливостей сучасної латиномовної фахової медичної та парамедичної термінології.

Крім суто професійної користі ознайомлення з основами давньогрецької морфології та лексики, майбутній лікар та провізор має унікальну можливість долучитись до скарбів античної культури та збагатити свій внутрішній світ. Відстоюючи не лише важливість, а й першість стародавніх мов у розумовому розвитку особистості, М.І. Пирогов звертав увагу на ту безпосередність, з якою класичні письменники висловлювали будь-яку думку, “що самостійно виникла в душі людини”, у притаманному їхнім творам тісному зв’язку між змістом і формою. “Тут не місце багато говорити, чому я безумовно надаю перевагу класичній освіті... Скажу тільки, що я це роблю тому, що приписую вищу освітню силу виключно глибокому вивченню стародавніх мов, мови вітчизняної, історії та математики” [3].

На нашу думку, детальніше ознайомлення студентів медичного, стоматологічного, медико-психологічного та фармацевтичного факультетів з елементами давньогрецької фонетики, лексики та граматики сприятиме глибинному та ґрунтовному осягненню ними медичних та, зокрема, клінічних термінологічних найменувань, розвиватиме логічне мислення та вміння дивитися “в корінь” і відшукувати причинно-наслідкові зв’язки не лише лінгвістичних явищ, але й реалій професійної діяльності і повсякденного життя.

Рецензент: д.мед.н., професор Черкасов В.Г.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Энциклопедический словарь медицинских терминов / главный редактор академик Б.В. Петровский. – 1-е издание. – Москва: Издательство “Советская энциклопедия”, 1982 – 1984. – Т. 1. – 1982. – 464 с.*
2. *Энциклопедический словарь медицинских терминов / главный редактор академик Б.В. Петровский. – 1-е издание. – Москва: Издательство “Советская энциклопедия”, 1982 – 1984. – Т. 2. – 1983. – 447 с.*
3. *Пирогов Н. И. Мысли и замечания и проекте устава училищ Министерства народного просвещения / Н.И. Пирогов // Сочинения. – СПб., 1900. – Т. 1. – 1900. – С. 313–344.*

**ЛЕКСИКО-ГРАММАТИЧЕСКОЕ
ОБЕСПЕЧЕНИЕ ИЗУЧЕНИЯ ТЕМЫ
“ОСНОВЫ КЛИНИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ”
(на материале элементов древнегреческой
грамматики и лексики)**

Малунова А.Д.

*Национальный медицинский университет
имени А. А. Богомольца, Киев, Украина*

Резюме. Влияние древнегреческой грамматической системы и лексического состава до сих пор отчетливо наблюдается во всех латиноязычных медицинских и парамедицинских терминологиях. В связи с этим считается целесообразным в рамках курса “Латинский язык и медицинская терминология” ознакомлять студентов медицинского, стоматологического, медико-психологического и фармацевтического факультетов с основами древнегреческой морфологии и лексики.

Ключевые слова: медицинская и парамедицинская номенклатуры, клиническая терминология, древнегреческая грамматика, терминологический элемент, латинизация.

**LEXICAL AND GRAMMATICAL SUPPLY
OF LEARNING THE TOPIC “BASICS OF CLINICAL
TERMINOLOGY” (on the material of elements
of the Old Greek grammar and vocabulary)**

Malunova H. D.

*Bogomolets National Medical University,
Kyiv, Ukraine*

Summary. The influence of the Old Greek grammatical system and vocabulary is still clearly observed in all Latin medical and paramedical terminologies. Due to this it is considered appropriate in the study course “Latin and Medical Terminology” to familiarize students of medical, dental, medical-psychology and pharmaceutical faculties with basics of the Old Greek morphology and vocabulary.

Key words: medical and paramedical nomenclatures, clinical terminology, Old Greek grammar, term element, latinization.